

Tomsits Abigél

Keletről-nyugatra

Egy gambiai biciklitúra tapasztalatai

„EGY ORSZÁG MEGISMERÉSÉRE KIVÁLÓ LEHETŐSÉGET ADHAT EGY BICIKLITÚRA – HISZEN A KÉTKERESKÉNT HALADVA, AZ EMBERLEPTÉKŰ TEMPÓ ALKALMAT AD A TÁJ, A HELYI NÉPESSÉG ÉS A KULTURÁLIS KÖRNYEZET TESTKÖZELBEN TÖRTÉNŐ MEGISMERÉSÉRE.”

Hogy miképpen juthattunk el kerékpárral Gambia keleti részéből a nyugatiba, a szárazföldről az óceán felé, vidékről az urbanizáció felé – egy ősi Afrika után egy modernebbet megismerve? Fedezzük fel a kontinentális Afrika legkisebb országát két keréken.

Keletről nyugat felé haladva egyre magasabb életszínvonal tapasztalható Gambiában, egyre inkább érzékelhetőek a különféle euroatlanti hatások, továbbá a vendégekhez, illetve a turistákhoz való hozzáállás is nagyban változik. A kis ország területe mintegy 11300 km², hossza 480 km, szélessége átlagosan 48 km (ám az óceán 80 kilométeres sávjában mossa partjait). Egyetlen szomszédként Szenegál patkó formában öleli körül.

Egyik legismertebb földrajzi vonzereje alighanem az országnak nevet adó folyó Gambia, mely 340 kilométeren keresztül kanyarogva szeli ketté az országot. A térség többi államához képest Gambia népsűrűsége magas: 132 fő/km².

A folyót körülölelő terület közel 1700000-es lakossága etnikailag széles skálán mozog, és noha mindegyik erősen őrzi saját nyelvét, valamint hagyományait, Gambiát eddig elkerülték a nemzetiségi súrlódások. A legjelentősebb népcsoportot a mandék alkotják, őket követik a fulbék, a volofok, a diulák, majd a szoninkék, szererek és az akuk. A helyi népességen kívül még jelen vannak egyéb – a környező országokból – bevándorló csoportok, továbbá igen nagy létszámú a libanoni közösség is. A lakosság több mint 90%-a muszlim, 9% a keresztények aránya, s kis számban gyakorolják az őshonos vallásokat is.

Gambia liberális, szabad versenyen alapuló gazdasága leginkább a hagyományos önfenntartó mezőgazdasággal (mely a GDP 29%-át állítja elő) és a földimogyoró exportálásával jellemezhető, ásványkincsekben, illetve természetes erőforrásokban a terület igen szegény. Vannak egyéb gazdasági szektorok, melyek az országnak komoly bevételt jelentenek, többek között ilyen az állattartás, a halászat, a kézműipar és a turizmus.

Banjul és Janjanbureh

Gambia fővárosa, Banjul az Atlanti-óceán partján, a Gambia folyó torkolatánál egy szigeten, 93 km²-en terül el, lakossága a szorosan vett agglomerációjával együtt 357000 fő. A város az ország gazdasági és adminisztratív központja.

A sziget az angol telepesek megérkezése előtt is lakott terület volt Banjulo néven, majd a brit kereskedelmi lerakat megalapításával 1816-tól a gyarmati iroda titkára, Henry Bathurst után új nevet kapott. A Bathurst elnevezést 1973-ban változtatták meg, nyolc évvel az ország függetlenségét követően.

Janjanbureh (korábban Georgetown) 832-ben alapított város a Janjanbureh-szigeten, a Gambia folyón. A 2003-as népszámlálás alapján lakossága 107000 fő. A 19. században még Gambia második legnagyobb városa, mára azonban rossz megközelíthetősége és korlátozott terjeszkedési lehetőségei miatt egyre inkább elveszíti jelentőségét, történelmi jelentősége azonban elvitathatatlan.

A BICIKLITÚRA

Egy ország megismerésére kiváló lehetőséget adhat egy biciklitúra – hiszen a kétkerekűn haladva, az emberléptékű tempó alkalmas ad a táj, a helyi népesség és a kulturális környezetet testközelben történő megismerésére.

2006. október végén Schumicky Lillával egy hét alatt jutottunk el Basse Santa Suból Banjulba, mintegy 340 kilométert letekerve. Kikerülve a déli kánikulát reggel kerekeztünk, délben megpihentünk a falvakban, délután továbbhaladtunk, este pedig szállást kértünk az útba eső településeken.

ELSŐ NAP

2006. október 25., szerda

Basse Santa Su az ország második legnagyobb városa, kikötőjéről és nagy kórházáról ismert. Basse fontos kereskedő város, piacát a térségben élők előszeretettel látogatják, főként földimogyoró-, rizs- és marhakereskedelem folyik.

A város infrastrukturális szempontból siralmas képet mutat, az úthálózatot egy aszfalozott főút és néhány leágazás jelenti. Az út mentén téglaházak sorakoznak, de ahogy távolodunk a központtól, az épületek annál rozogábbak. Rengeteg a bádorgó kutyahajó, s a távoli külvárosokban sárkunyókkal is találkoztunk.

A város központjában egyik bolt követi a másikat, a különböző bódék között csak úgy pezseg az élet, rengeteg ember hömpölyög az utcákon, a kereskedők talicskával vagy számmal szállítják áruikat, s rikkantgatnak közben, hogy „Vigyázat, jövünk!” Milliányi mozgó árust látunk, akik valamiféle csemegétől vagy telefonfeltöltő-kártyától próbálnak megszabadulni.

Az állandó piacon minden megtalálható, ami a helyi igényeket illeti: élelem, háztartási cikkek, ruházat (főleg európai segélyekből), méterárú, tisztálkodási, szépítkezési eszközök, s még oldalakon lehetne sorolni a kínálatot. Ami nem a helyi piacról származik, azt a kínaiak hozzák be, például a műanyag áruk, csattok, játékok, zseblámpák, bicikli kellékek stb. Nem hiába, a kínai piac már itt is képviselteti magát. Az árak jóval olcsóbbak, mint a nyugati parton (kivéve, amiket a part felől hoznak, és emiatt a szállítás költsége emeli az áru árát). Itt sikerült vadonatúj biciklikre szert tennünk, melyekről nem hiányzott a *Made in China* felirat. Az ár a gambiai átlagfizetés ötszöröse, mely elhittette velünk, hogy helyi viszonylatban jó minőséget vásárolunk. A későbbiekben persze kiderült, hogy ugyanazt a hibát követtük el, mint Európában szokták a vásárlók abban a tévhitben élve, hogy a magasabb ár megbízhatóbb minőséggel jár.

Az emberek (e térségben főként mandék, fulbék és szoninkék) hagyományos afrikai, illetve muszlim ruhákban járnak – európai öltözetet alig-alig láttunk, azt is csak férfiakon.

Egy helyi családnál laktunk és bár régi ismerősünk, Adama nem volt otthon, így is vendégül láttak bennünket. Egy jobb élet reményében a keleti országrészben élők közül sokan vállalnak munkát a nyugati turisztikai övezetben. A turizmus piaca által kínált szezonális munkahelyeknek nagy vonzereje van, annak ellenére, hogy – még ha ideiglenesen is, de – a családi egység felbomlásához vezet. Az igen jómódú Taal család szoninke származású. Házuk udvarán van egy kút, abból nyerik a vizet, főzéshez faszenet használnak. Az épületben generátor állította elő az áramot, a városban ez azonban ritkaságszámba megy, inkább petróleumlámpa, vagy gyertya használatos naplemente után.

Vacsorára kuszkuszt és földimogyorósószt kaptunk, s hoztunk még üdítőt is nekünk. Másnap reggelire európai edelt kaptunk, szardínia konzervet szolgálták fel kenyérral és teával. Mivel látták, hogy az esti étel nem ízlett annyira, gyomrunkhoz közelebb álló reggelit készítettek, ők valószínűleg soha nem ennének konzervet (pláne nem reggelire), ám az Európában járt rokontól tudhatták, hogy a fehér ember szereti a tartósított élelmiszert.

Egész ottlétünk alatt nyilvánvaló volt, hogy szállásadóink segítőkészen lesik minden mozdulatunkat. Ha fürödni szerettünk volna, máris szaladtak, hogy hozzák a vizet, ha megkérdeztük, hogy melyik vízből lehet mosni, máris kikapták kezünkbe a szennyesünket, ha megkérdeztük, hol lehet venni ezt-azt, máris kézen ragadtak bennünket a helyes irányt mutatva. A lányok segítettek a házkörüli munkákban (így például, ha víz kellett, vagy ha meg-

Gyümölcsárus Gambiában

éheztünk), s a fiúk, ha házon kívüli teendőink voltak (városokban büszkén mutatták a számunkra ismeretlen utakat) – az ősi nemi munkamegosztás elevenedett fel előttünk, mely a fejlődő világban mindmáig jelen van a gyakorlatban.

MÁSODIK NAP csütörtök

Reggel komppal terveztünk átkelni a folyón, ám a térségben üzemanyaghiány lépett fel, ezért végül kis hajóval mentünk át, ahová a bicikliket gond nélkül betették – sok más hajón öt kecskét, motort, s miegyebet szállítottak. A folyóparton, mint átkelőhelyen nagy a sürgés-forgás; az egyik hajóról kiabálnak a kerítők, míg mások a hajó után rikkantgatnak, hogy várják meg őket. Az emberek a hullámok könnyedségével és tempójában sodródnak át a túlpartra.

Basset elhagyva csodaszép, zöldben burjánzó szavanna rajzolódt ki előttünk, az út jó minőségű földút. Az emberek, miután észrevettek minket, európai bicikliseket, kedvesen és meglepődve mosolyogtak ránk. A kik szemben jöttek hasonlóan kétkerekűvel közlekedve, udvariasan köszöntek is: „Assalamu Aleikum”.

Nakoi után fordultunk nyugatra, az út erre nehezebben járható, lévén a homok olyan magas, hogy nem lehet tekerni, tolni kellett

a bringákat. Sem autók, sem buszok nem járnak ezen az úton. A csomagtartóra felrögzített csomagok (pár darab ruha, s 8-8 ásványvízes üveg) persze hamar lepottyantak.

Már kezdett ránk esteledni, amikor végre egy település sejtelmes fényei tűntek fel előttünk. Az úton állt egy férfi, aki amint meglátta a fáradt utazókat – azaz bennünket – szó (és gondolkodás) nélkül beinvitált az udvarába. Mint megtudtuk Diabugu előtt voltunk, egy fulbe településen. A fulbék Gambia második legnagyobb etnikai csoportját alkotják, bőrszínük általában világosabb, mint a Gambiában élő többi népcsoportnak. Hagyományosan nomád pásztorok, de vannak köztük kereskedők is (elsősorban a minden városban, illetve faluban megtalálható sarki boltok tulajdonosai). Leginkább szarvasmarhákat, kecskéket és juhokat tartanak, általában elkülönülten élnek a többi helyi földművelő néptől.

Miközben átsétáltunk a falun, rengeteg gyerek szaladt elénk, megtapogattak, megfogták a kezünket. Kedves vendéglátónk, Momodou ragadott ki szeretgető „karmaik” közül, s vitt magával minket saját házuvarába, ahol körülbelül 5-6 sárkunyhó volt. Ezekben több generáció lakott együtt. A háztetőket egybeépítették egyfajta napellenző céllal, de a kukorica kiszárítására is alkalmas.

Míg vacsorát készítettek nekünk, leterítették egy szalma gyékényt a földre s azon üldögéltünk, társalogtunk. Érdekes volt, hogy csak Momodouval beszélgettünk, s ő is csak fiainak engedte meg, hogy körénk gyűljenek, igaz azt is csupán néma szemléltető módjára. A lányait elküldte, a feleségét, köszönését leszámítva, nem is láttuk.

Mungo Park utazásai

Park a skóciai Selkirkben született 1771-ben. A történelemtudományokba két, nagy jelentőségű afrikai felfedezőúttal írta be magát.

Sanyarú gyermekkorra ellenére – 12 testvérével élt együtt, szerény körülmények között – szülei iskolába járaták, melynek a későbbiekben nagy hasznát vette. Rendkívüli módon érdekelte a gyógyítás tudománya, így 14 éves korától tanoncként dolgozott egy helyi orvosnál, majd 1788-ban az edinburgh-i egyetemre nyert felvételt, ahol 1792-ig orvostudományt és botanikát hallgatott.

Útóbibba azonnal beleszeretett, az egyetem után, egyik barátjának segítségével elindult első útjára Szumátra szigetére. Egy évig tartó távolléte alatt számos új halfajt fedezett fel, hazatérése után pedig azonnal felajánlotta szolgálatait az Afrika Társaságnak, amely éppen jelöltet keresett újabb, egyszemélyes expedíciójára, így „kapóra” jött nekik Park jelentkezése. A skót botanikus 1795-ben egyedül kelt útra Gambia felé egy kereskedőhajón, azzal a feladattal tarsolyában, hogy térképezze fel az addig ismeretlen Niger forrásvidékét. Június 21-én érte el a Gambia folyót, majd 200 mérföldet hajózott a kontinens belseje felé az egyik brit kereskedő-központig. December 2-án, két helyi segítővel vágott neki az ismeretlennek. Útja során számos veszélyes helyzetbe került, Ludamarnál egy helyi törzsfőnök ráadásul bebörtönözte. Négy hónapnyi fogság után, felszerelését és embereit hátrahagyva egyedül sikerült megszöknie. Nem adta fel eredeti elképzelését és tovább folytatta útját a Nigert-delta felé. Végül 1796 júliusában Ségou városánál érte el a folyót, így Mungo Park lett az első európai felfedező a Niger partjánál. A folyó mentét mérföldeken át követte, mígnem a felszereléseinek hiánya visszafordulásra készítette. Visszaútja alatt többször megbetegedett, sokszor csak hajszálon múlt az élete. Szeptemberben végül egy Kamalia nevű faluban befogadta egy rabszolga-kereskedő. Hét hónapon át élt ott, megvárta az esős évszak végét, megerősödött, majd továbbutazott Gambiába. 1797. június 10-én, két év elteltével érkezett meg abba a folyómenti brit kereskedelmi kikötőbe, ahonnan útnak indult.

A visszajutás Európába sem alakult egyszerűen számára, egy Amerikába tartó hajón indult útnak Anglia felé, majd átszállással jutott el 1797. december 24-én Londonba. A rég halottnak hitt felfedezőt hatalmas örömmel köszöntötték: e felfedezőút volt az Afrika Társaság első és egyetlen sikeres expedíciója.

1803-ban a kormányzat újabb útra kérte fel Parkot, hogy kiderítse, van-e kapcsolat a Niger és a Kongó folyók között. Az út szervezése sokáig csúszott, míg végül a híres skót 1805. január 31-én egy közel 45 fős expedícióval újra nekivágott Nyugat-Afrikának.

A csapat a Nigert csak augusztusban érte el, de addigra az emberek belázasodtak, megbetegedtek, meghaltak, csupán 11 európai maradt életben. Szeptemberben elhatározták, hogy két megmaradt kenuból hajót építenek, a lélekvesztőnek a Joliba nevet adták. Így indultak tovább – már csak kilencen – a Niger folyón. Park ekkor tolmácsát féltve őrzött naplójával Gambiába küldte, hogy értékes feljegyzéseit megmentsse. 1806. január végén még feleségének is írt egy levelet, útjának további története azonban bizonytalan, nem jött több információ az utazókról. Későbbi vizsgálatok kiderítették, hogy őslakosok támadtak a megmaradt kis csoportra, Park ugyan megpróbált elmenekülni, de belefulladt a Niger folyóba.

Kis idő elteltével fiatal lányok hamarosan hozták az ételt: vizes tejben főtt kukoricaliszt gombócok. Hármasban ettünk Momodouval, a fiúk elmentek, hogy külön fogyasszák el vacsorájukat. Noha a muszlim kultúrában férfiak és nők külön esznek, e szabály alól egy kivétel van: ha a vendég nő, és nagy tisztelet övezi. Az itteni vendégszeretet figyelmes, gondoskodó, és oadaó volt, ennél jobban a helyiek nem is bánhatnának a betérő idegenekkel...

Évés után hoztak nekünk vizet, hogy fürödjünk le. Vidéken jellemzően minden falunak van egy vagy két közös kútja, melyeket a közösség együtt használ. A vízfordás bár nehéz munka, mindenhol a nők feladata.

HARMADIK NAP péntek

Reggel korán indultunk Diabuguba. Az emberek természetesen furcsállották a korai órákban betérő fehér lányokat, s csupán távolról vizsgáltak bennünket. A bolt előtti teraszról mi is megszemlélhettük őket. Gyerekek vitték ki az állatokat a falun túlra, az idősebb férfiak a fák alatt, illetve a bolt előtt üldögéltek csoportosan. Mikor odamentem, hogy lefényképezem őket, kedvesen végigtapogattak, megnézték a gépemet, s nevettek, hogy micsoda muris szerkentyűm van.

A gyerekek mindenütt rohantak elénk, szinte elállták az utunkat. Kértek pénzt, elkérték a biciklit, bármit, ami mozdítható volt rajtunk. Mintha előttünk a Mikulás járt volna ott, mert azt gondolták, hogy minden elhaladó idegen puttonyában ajándék van számukra. Ha idegenként adunk valami kis apróságot (akár tollat, cukrot vagy miegyebet), akkor feltételezik, hogy majd a következő utazó táskája is rejt számukra valamit. Ha nem, szinte megsértődnek – hiába, rossz ez a rendszer.

Útikönyvünk egy emlékoszlopra hívta fel a figyelmünket, ezért Karantabát elérve lefordultunk, hogy megnézzük a Mungo Park tiszteletére állított obeliszket. A skót felfedező innen kezdte utazásait, amikor a Niger folyó felfedezésére indult a 18. század végén. Éppen feladtuk volna a keresést, amikor egy férfira és gyermekeire bukkantunk. Nem beszéltünk egy nyelvet, de sikerült elmutogatnunk, hogy mit keresünk, így – míg a gyerekek vigyáztak a biciklikre – az apa elvezetett bennünket az emlékműhöz. Amint visszaértünk, a férfi köszönt, intett a gyermekeknek és elment. Eszébe sem jutott pénzt kérni.

Dél körül már ismét úton voltunk, de a hőség miatt meg kellett állnunk a következő faluban. Mintha senki sem lakott volna itt. Bizonyára mindenki kint dolgozott a földeken – csupán öt emberrel találkoztunk, köztük a falu rendőrével, aki rögvést felajánlotta magát vőlegénynek bármelyikünk számára. Hogy miért?

„Európába akarok menni, ott sokkal jobb.” – nem sokat kerelt, és rögtön megosztotta velünk valódi szándékát.

„Miből gondolod?” – kérdeztem.

„Hát ott van pénz, gazdag akarok lenni.” – vágta rá gondolkodás nélkül.

„És mihez kezdenél, ha lenne pénzed?”

„Gazdag lennék.”

„Miért szeretnél gazdag lenni?”

„Hát, hogy legyen pénzem.”

„Mire kellene a pénz?”

„Hogy gazdag legyek!”

Sok gambiától lehet azt hallani, hogy szeretnének Európába menni, az indok pedig minden esetben a pénz. Ez az elvágyódás, mely a részükről tapasztalható, téves képzeteken alapszik. Téves, de érthető, hiszen amit ők látnak az a következő: az Európából jött embernek nincs semmire sem gondolja. Rendőrünk hozzátette:

„A *toubab*, azaz a fehér ember több dalasit költ egy hét alatt, mint amennyit egy gambiai egész évben keres, a turista kibérel egy autót és azzal utazik, s nem a *gilligilivel* (azaz a 15 fős minibusszal, mely rendszerint legalább 35 embert szállít), rettentő drága műszerei vannak (fényképezőgép, ultramodern mobiltelefon, videókamera, stb.), megvan az a szabadsága, hogy akkor menjen el vagy jöjjön Gambiába, amikor csak akar, s még rengeteg kiváltságnak tűnő dolgot lehetne felsorolni... Ezek nekünk soha nem lesznek meg, ha itt maradunk.”

„Itt sikerült vadonatúj biciklikre szert tennünk, melyekről nem hiányzott a Made in China felirat.”

Érdekes lehet abba belegondolnunk, hogy hol, milyen szituációkban találkozik a helyi az idegennel, tehát hogy milyen tapasztalatok alapján formálnak véleményt a felek, s következésképpen mik a helyiek benyomásai az euroatlanti emberekről. Mert míg egyik gambiai azt mondja, jó lenne eljutni a Földközi-tenger túloldalára, a másik őszintén bevallja, hogy ő már volt ott, és nem szerette. „Babylon is full of stress.” (Babilon stresszel teli.) – mondják azok, akik megjárták az öreg kontinentet. Mégsem árulják el a valós élményüket, mert azzal veszítenének presztízsükből. Így azonban terjed a legenda, miszerint érdemes Európába menni...

Este érkezünk meg Lamin Kotoba, könnyen megtaláltuk rendőrünk bátyját, Keitát, aki hatalmas mosollyal fogadott bennünket. Nyilvánvaló volt az öröm s a büszkeség, hogy két fehér ember éppen őt keresi – hiszen mire megtaláltuk, már mindenki tudta a faluban, hogy látogatók jöttek Keitához.

Lamin Koto a Gambia folyó partján fekszik, innentől kezdve aszfaltozott út vezet Farafenniig (ami már csak 80 km-re van Banjultól), tervek szerint még 2008-ban meghosszabbítják a műutat egészen a fővárosig. A település joggal tekinthető egyfajta határállomásnak Gambia keleti és nyugati része között. Az utcák szélesek, a házak nagyobb kőházak, van egy hatalmas futballpálya a városszélen, és mecset is található a településen.

Keita feleségével, gyermekével és még nem házas testvéreivel él, szülei a környező falvak egyikében laknak. A férfi a távoli Banjulban dolgozik hivatalnokként, mivel itt nehéz munkát találni.

Este egy petróleumlámpa, a család és a szomszédok társaságában zenét hallgatunk. Bob Marley számok szóltak, a fiúk póljukon is az ő arcképét viselték, s a társalgás is főleg róla szólt. A fiatalabb fiúk viselete kerékpártúránk során a főváros felé haladva egyre nyugatiasabbá vált: Lamin Kotoban már főként farmert és pólót hordanak a srácok, azokon különböző amerikai együttesek képeivel. A legpopulárisabb zenei műfaj a reggae, aztán a pop (körülbelül 10-15 éves csúszás figyelhető meg a két kontinens zenei világában).

NEGYEDIK NAP szombat

Lamin Kotoval szemben, a folyó túlsó oldalán, a MacCarthy-szigeten Janjanbureh (régőbbi nevén Georgetown) kacsintgat ránk. Délelőtt mondtuk Keitáéknak, hogy átkompozunk és megnézzük. Nem engedtek addig elmenni, míg bele nem egyeztünk, hogy Keita öccse, Lamin

Wassu Stone Circles

elkísérjen bennünket. Ez a szokás, miszerint egyedül ne sétál-gasson a vendég egy idegen városban már Bassében, a Taal családnál is feltűnt.

A gyarmati időkben Janjanbureh volt Gambia fővárosa és közigazgatási központja. Emléktáblák és házak (mára már múzeumok) tanúskodnak arról, hogy a település egykoron a rabszolga-kereskedelem fellegvárának számított. A környező régiókból ennek ellenére ide menekültek a rabszolgák, mert a legenda szerint volt itt egy fa, melyet, ha megérintettek, visszakapták szabadságukat.

Különös végigsétálni ezen a városon – valaha véres terror folyt itt, most pedig turisták szemlélik érdeklődve a gyarmati időkbeli származó épületeket. Így válnak a kolonializmus hátrahagyott emlékei látványosságokká.

Mivel a helyiek már megszokták az európai embereket, a boltban nagyjából húszszorosáért akarják eladni nekem a kenyeret. A városban találtunk mecsetet és templomot is, utóbbit egy brit misszionárius alapította. Eddigiektől szokatlan módon még egy étterem mellett is elsétálunk, mely nyilvánvalóan csak a turistákat célozza meg, hiszen a helyiek rendre az utcai büfékben étkeznek.

Az emberek látszólag hozzászórtak a külföldi látogatókhoz: ha le akartuk fényképezni őket, pénzt kértek, és akaratosan jöttek utánunk valamiféle ajándék reményében: „Toubab, gimme money!” (Fehér ember, adjál pénzt).

Lamin Kototól jó minőségű, aszfaltozott úton gurulhattunk tovább (melynek eleinte örültünk, ám a későbbiekben szembesülnünk

kellett a ténnyel, hogy így még „alulról” is süt a nap bennünket). Egy óra múlva letértünk a főútról, s a Wassu Stone Circles felé vettük az irányt. Aktuális úti célunkként kiválasztott nevezetesség tulajdonképpen egy köhalom, melyből a vidéken több is van. Keletkezése megközelítőleg kr.e. 1200-ra nyúlik vissza. Ezek a kő-együttesek (melyek valószínűsíthetően áldozati-, illetve sírhe-lyek voltak) 10-20 henger alakú megalitikus, különböző nagyságú kőtömbből állnak.

Estére megérkezünk a folyó menti Kuntaurba. A város határán öntözéses gazdálkodás folyik, melynek köszönhetően a települést gyönyörűen zöldellő rizsföldek veszik körül. Nem véletlen, hogy Kuntaurt a gambiaiak a kiváló rizstermeléséről ismerik. Hosszú földes főutcáján végigkerekézve láttunk piacot és rend-őrőrsöt is. A házak kőből épültek, s minél közelebb kerültünk a központhoz, annál jobb állapotban voltak.

Miután bebicikliztünk a városba, beültünk egy büfébe: kólát ittunk és majonézes kenyeret ettünk. Kiderült, hogy az épület egyben fogadó is, s a tulajdonos, Bakary meghívott bennünket, marad-junk nála éjszakára.

„Noha a muszlim kultúrában férfiak és nők külön esznek, e szabály alól egy kivétel van: ha a vendég nő, és nagy tisztelet övezi.”

Következő nap szerettünk volna hajót bérelni, és elevezni a Baboon-szigetre. Lementünk a folyópartra, ahol egy kisebb tömeg

fogadott minket, a halászkok ugyanis késő délután érkeztek vissza. Közülük sokan már a frissen fogott portékát árulták. Igyekeztünk megegyezni velük egy jutányosnak mondható árban, amennyiért másnap délelőttre kölcsönadták volna valamelyik pirogot, sajnos azonban nem álltak kötélnek. Mire visszaértünk a szállásra, már ránk esteledett, csupán egy-két petróleumlámpa fénye segítette utunkat. Éjszaka nemigen tudtunk aludni a padlason randalírozó patkányok miatt, melyek közül az egyik meg is látogatott bennünket, ezért reggel hatkor köszönés nélkül elmen(ekül)tünk.

ÖTÖDIK NAP vasárnap

Újra megpróbálkoztunk a halászkokkal, s alkudozásunk immáron sikeresnek bizonyult, kis kalandunk elől minden technikai akadály elhárult. A Baboon-sziget gazdag faunájáról (például a vízilovakról), legfőképpen csimpánz rehabilitációs központjáról ismert. A program 1969 óta létezik, keretében a természetes környezet biztosítása mellett segítenek felnőni az árva csimpánzoknak. Körülbelül két órás csónakázás után ismét útnak indultunk, kerekeink rövidesen újra a betont taposták.

Következő célpontunknak Kawét szemeltük ki. Ekkora már annyira belejöttünk a tekerésbe, hogy szinte egész nap meg sem álltunk. Kawe nem több mint pár sárkunyó együttese, egy piac és a rajta keresztül haladó főút. Itt megjavítottuk az egyik biciklit, ettünk dinnyét és megnéztük a helyi henteset, kinek bódéjában csupán egy kampón lógó, legyekkel lepelt húscsapat bizonyult a kínálatnak.

Ránk esteledett, mi azonban úgy terveztük egész este úton leszünk. Tervünk mindaddig kivitelezhetőnek tűnt, amíg meg nem pillantottunk egy hiénát. A nagytestű állat láttán inkább bekéredzkedtünk a következő faluban egy családhoz. A településen semmiféle világítás, fényforrás nem volt, a holdfény azonban olyan erősen világított, hogy tisztán láttunk mindent. A család nagyon kedvesen fogadott bennünket, mi pedig gyorsan megágyaztunk magunknak az udvar közepén levő betonkockán, s már aludtunk is. Sok ház udvarában található hasonló betonkocka (általában egy méter magas és 3x3 méter széles), mely a család, illetve a vendégek közös pihenőhelyként funkcionál. Este agyoncsíptek minket a szúnyogok, reggel pedig a kecskék és a korai dér nyirkos „csókjára” ébredtünk.

HATODIK NAP hétfő

Korán indultunk, hiszen hosszú utat terveztünk aznapra. Első állomásunk a piacáról híres, 26000-es lélekszámú Farafenni volt – az északi part nagy kereskedelmi központja. A kompátkelővel rendelkező város a Dakart és Casamance-t (Senegál déli része) összekötő főút (Trans Gambian

Nemzetiségek számaránya Gambiában

Mande 42%, fulbe 18%, volof 16%, diula 10%, szoninke 9%, egyéb 4%. Gambia az etnikai megosztottság ellenére békés, háborúktól mentes ország.

Pirog

Fatörzsből kivájt vagy favárra épített, állati bőrökkel és fakéreggel bevont evezős csónak, melyet főként a dél-amerikai és polinéziai bennszülöttek használnak, de elterjedt Afrika számos részén is.

Highway) gambiai főállomása. Farafenni teljesen kaotikus, az utca tele van emberekkel, számaras kocsikkal, különféle árusokkal. Csak nagy nehezen menekültünk a legkülönbözőbb portékákat kínáló emberek elől – akad itt zacskós víz, mangó, telefonkártya, ékszer, hajlakk, zokni, fogkrém, melltartó, stb. Mi mégis inkább egy mauritán boltba mentünk be, annak tudatában, hogy itt európai szájízünknek megfelelően lehet vásárolni, például csokoládét.

A város két főútból áll, melynek kereszteződésénél van a piac. Az egyik főút kelet-nyugat irányban köti össze a térséget, míg a másik Senegál irányából vezet a komphoz. A folyó felé vezető úton kamionok sora várakozik, hogy átkelhessen a túlpartra. Egy internet kávézót is találtunk, ahol generátor segítségével sikerült elektromos áramot csiholniuk, de a rendszer csupán tíz percig működött. Ebben a városban is – akárcsak Basse-ban – bizonyos helyeken (boltok, hotelek) generátort használnak, s így este árammal tudnak világítani.

Hamar továbbindultunk, hiszen tudtuk, nehéz nap áll előttünk: Farafenni és Barra (a fővárossal, Banjullal szemközti város a Gambia folyó túlsó partján) között már nem folytatódik a jó minőségű aszfaltút. Egykoron ugyan le volt betonozva, de mára már

Kunta Kinte

A híres rabszolga

Kunta Kinte egyike volt annak a sokezer rabszolgának, akiket aranyért cserébe elhurcoltak Afrikából. Az ő története is csupán egy ismeretlen szelete lenne az elfeledett sanyarú sorsú emberekének, amennyiben Alex Haley 1976-ban nem írta volna meg Gyökerek (Roots: The Saga of an American Family) című regényét.

A mű hét generáción át vezet vissza Haley őseit, egészen Kunta Kinte gyermekkoráig. A Gyökereket megjelenése után számos kritika érte, a szerzőt plagizálás vádja miatt pénzbüntetésre is ítélték, sőt, bebizonyosodott, hogy a történet nagy része fikció. Egy azonban bizonyos, Kunta Kinte létezett, rabsága alatt sosem felejtette el afrikai gyökereit. Élete szimbolizálja a különböző etnikai csoportok kulturális örökségének védelméért való küzdelmet.

A több évtizeden átívelő esemény 1750 kora tavaszán, Kunta Kinte születésével veszi kezdetét a gambiai Juffureh-ben. A fiú idillikus élete 17 éves korában véget ér, amikor szülőfalujától nem messze fejedelmek elfogják, majd a Lord Ligonier hajó fedélzetén embertelen körülmények között az amerikai Annapolisba szállítják.

Emlékhelyek

A Kunta Kinte – Alex Haley alapítvány Annapolisban, Maryland államban érdekes emlékhelyet hozott létre a híressé vált rabszolga tiszteletére. A téren megtalálható egy Emléktábla, egy Szélrózsa, egy Történet-fal, ahol a Gyökerekből vett részletek találhatóak és egy szobor-csoport, amelyen Alex Haley gyermekei körében meséli el Kunta Kinte történetét.

csak hatalmas kátyúk maradtak, s néhány asztalfiók-terv azok kijavítására. Kiérve a városból hatalmas porfelhő fogadott minket, melyet a mellettünk elszáguldó autóknak és a nagy szélnek „köszönhetünk”.

Késő délutánra érkezünk No Kundába. Az út menti főtéren volt egy bolt, ahova betértünk. Megvacsoráztunk, s közben mondtuk a helybelieknek, hogy szeretnénk szállást kérni estére. Míg megkeresték a falufőnököt, megkínáltak bennünket teával. Apró fémsütő, benne faszén, rajta picike kis teáskanna, mely tele van teafüvel. Miután forr a víz, szinte teleöntik cukorral. Ezután egy hosszú eljárás következik: kiöntik a teát egy nagyjából decis üveg pohárba, majd áttöltögetik egyik pohárból a másikba. Egyfelől így összekeveredik, másfelől felhabosodik. A nedű igen édes és erős, ezért energiát ad és frissít. Mire végeztünk a teával, meg is érkezett a falufőnök, aki egyben a jövendőbeli szállásadónk is lett.

HETEDIK NAP kedd

smét korán útra keltünk. Kerewánnál lefordultunk a folyó fele vezető kis ösvényen Juffureh irányába, mely Gambia egyik leghíresebb személyiségének, Kunta Kintének szülőfaluja, ma a turisták talán legnépszerűbb célpontja. A település Alex Haley afro-amerikai író széles körben ismert regényének, a Gyökereknek (1976) helyszíneként is ismert. Noha a történet – mint mára már köztudott – csupán a képzelet szüleménye, a könyvben leírt falu iránt töretlen az érdeklődés az utazók részéről.

Juffureh part felőli része már egy másik falu: Albreda. A települést a 17. század végén alapították a franciák, és mint kereskedelmi központ, katonai bázis funkcionált. Ma leginkább turistahajókat fogad. Ha a látogatók a folyó irányából érkeznek, szemben találják magukat egy diadalívvel, melyen a következő felirat olvasható: „Isten hozott!”. Mellette egy három méter magas szobor áll, amely egy láncát szakított rabszolgát ábrázol, ki feltartja kezeit, feje a Föld, s lába elé van írva: „Never again!” (Soha többé!). Különös üdvözlő kép, de utal az egykori szomorú valóságára.

Szállásadónk, Musa elmondja, hogy ez egy mande falu, ahol még napjainkban is élő hagyomány a női kimetszés (ők az egyetlenek Gambiában, akik még a mai napig alkalmazzák ezt az eljárást). Helyi vezetőnk azt mondja, bár már a fiatalok nem értenek egyet ezzel a hagyománnyal, az mégis tovább él, mivel a tradíciók erősebbek minden egyébnél. Amíg nem lesz valaki, aki megtagadja ezt az embertelen beavatkozást, változás sem várható. Egyelőre azonban senki nem vállalja fel a demonstráló elutasítást, mindenki fél a másik lehetséges magatartásától, így annak ellenére, hogy a többség belátja a kegyetlen szokás értelmetlenségét, úttörő nélkül nincs változás...

NYOLCADIK NAP szerda

Reggel el akartunk köszönni a családtól, de Musa – csodálkozásunkra – a következőket mondta: „Hol az adomány, amit cserébe kapunk, amiért befogadtunk benneteket? Adtunk nektek szállást, ételt. Hiszen a családom roppant kiterjedt, s minden kis pénz jól jön.” Talán

a vendégszeretetet Juffureh-ben már megfertőzte a turizmus szele. Adtunk egy kis pénzt, melyet valószínűleg keveselltek, mivel minden mosoly nélkül fogadták el.

Barra, mely a folyón túlról integet Banjulnak, igazi afrikai kavalád. A tranzitforgalom hatalmas, néha a kocsik akár egy napot is várnak, hogy elérjék Banjul partjait. Barrába érve mindenkit megállít az út szélén ülő rendőr, fő a biztonság. Először egy férfi akart segíteni nekünk a jegyvásárlásban. Csak azt nem sejtette, hogy tisztában vagyunk az árakkal, s tudtuk, hogy bizony nem restelli az eredeti összeg tízszeresét kérni. Itt már teljesen világossá vált számunkra, hogy közel az óceánpart, ahol a fehérek jelenlétét már megszokták, és a pénzzel azonosítják őket.

A komppal fél óra alatt átértünk Banjulba. A hatalmas nemzetközi kereskedelmi kikötőtől raktárak és szervizek sora „vezeti fel” az utat. Jobbra az Albert-piac, mely végig halad a parttal párhuzamos úton. A feljebb lévő utcákon van az oktatási minisztérium épülete, a banknegyed és a rendőr főkapitányság. Ha továbbhaladunk a piac utcáján a *State House*-hoz lyukadunk ki, amely előtt egy stadion terül el. Innen az óceánpartra juthatunk el.

Annak ellenére, hogy az utak betonozottak, óriási a por. Fiúk fociznak szinte minden utcasarkon, a nők gyümölcsöket árulnak, s mindenki csak úgy jön-megy – ki még tradicionális afrikai tarka ruhában, ki már európai ihlette öltözetben (nők és férfiak egyaránt). Viszonylag sok az autó is, rengeteg a bushtaxi (minibusz) és a kerékpáros. A központi részen a házak kétszintesek, de a külvárosok felé haladva egyre alacsonyabbak lesznek. A város szélén már csak rozoga kőházakat találunk a tipikus afrikai bádogtetőkkel, melyek mintha csak arra várnának, hogy a szél lefújja őket. Banjul igazi átmenetet képez a hagyományörző afrikai vidék és a nyugati, urbanizált, az európai hatásoktól nem éppen mentes ország rész között.

Nem állunk meg, továbbtekerünk a Trans-West Africa Coastal Highwayen (négy sávos út, mely összeköti Dakart Bissauval), elhagyjuk a központi börtönt is, majd a Denton-hídon áthaladva elérjük a tengerparti övezetet. Beérve Fajarába egy közlekedési lámpa jelzi, hogy fejlett települést értünk el.

GAMBIÁRÓL KÉTKERÉKEN

Gambia egyike a leggyorsabban urbanizálódó országoknak Afrikában – 2003-as adatok szerint az ország lakosságának 51%-a él urbanizált területen. A városi lakosság nagymértékű növekedése természetesen számos környezeti, gazdasági és társadalmi probléma következménye (tömeges erdőirtás, talajerózió, levegőszennyezés, hulladék-felhalmozódás, egészségi ártalmak, vízhiány stb.). Banjul, mely az oktatás, az egészségügyi ellátás, a kereskedelem és a

kormányzat központja az ország legvonzóbb települése, a nyugati part általánosságban pedig munka reményében csábítja a lakosságot.

A Columbiái Egyetem 2003-as tanulmányából a következő érdekességeket tudhatjuk meg:

- a lakosság több mint 52%-a él a tengerpart húsz kilométeres sávjában, mely terület a szárazföld kevesebb, mint 10%-a;
- a népsűrűség a nyugati régióban a legmagasabb;
- a népességváltozás mértéke szintén a nyugati parton a legnagyobb (több mint 50%);
- az urbanizáció mértéke nyugatról keletre csökken.

Az energiaellátás meglehetősen korlátozott. Az országban főleg gázolajjal működtetett generátorokkal fejtenek áramot, ám mint az a biciklitúra tapasztalataiból kiderült, világításra sokfelé használnak petróleumlámpát, s gyertyát is. Főzéshez elsősorban faszénnel, illetve fával (igaz, utóbbi kivágását a kormány tiltja, s az erdőket védett területeknek nyilvánította), valamint a földimogyoró héjával tüzelnek. Az országban alternatív energiaforrásként számos helyen láttunk napelemeket. Ezeket leginkább az Európában, vagy az Egyesült Államokban tartózkodó rokon hazaküldött pénzből vásárolják.

A „belső-gambiai” emberek nemigen tartanak kapcsolatot az országon (illetve még esetleg a szomszédos Szenegálon) kívüli világgal. Nyugat felé haladva ugyanakkor egyre inkább internacionalizálódnak-globalizálódnak az emberek.

Ez az interakció észrevehető volt a technikai környezetben, öltözékben, s a hozzánk, mint fehér emberekhez való viszonyukban is. A vendégszeretet keleten önzetlen, közvetlen és kommunikatív, a fővároshoz közelítve azonban már hozzánk sem szóltak, üzleti ágazattá „sorvadt” a vendégfogadás. Ahol megszokták már a külföldiek látogatását, nem voltak szégyenlősek pénzt kérni, vagy a kedvességért fizetséget elvárni.

Biciklitúránk módot adott felfedezni az infrastrukturális fejlődés, a külvilággal való kapcsolat és a hagyományörzés kérdéskörét, s kétkeréken megismerni az emberléptékű Gambiát. ☀